

СТАНОВИЩЕ

от проф.д.н. Любомир Тодоров Халачев, професор в НАТФИЗ „Кр.Сарафов“

По конкурс за заемане на академичната длъжност доцент по Кинознание, киноизкуство и телевизия (история и теория на филмовата индустрия), 8.4., в Института за изследване на изкуствата при БАН, обявен в ДВ бр. 97 от 10.12.2019 г. за нуждите на сектор Екранни изкуства с кандидат **д-р Александър Донев Ангелов.**

Уважаемо научно жури,

Няма да се спирам на творческата биография на д-р Александър Донев, тъй като тя е подробно представена в документите и разгледана в рецензиите на колегите. Приемам, че са спазени всички изисквания на Правилника и реда за придобиване на н.с. и заемане на а.д. в ИИИЗк при БАН и по-конкретно по т.3.3 заемане на академичната длъжност „доцент“. Ще разгледам основно представения труд „Независимите в киното. От Едисон до Нетфликс“, допълнителната монография „Помощ от публиката“ както и някои статии и научни доклади приложени в документите.

Най-последно, след много години на очакване, между анализите на новите филми, на старите филми, на естетическите тенденции в света на киното, се промъкна и достатъчно задълбочен и добре поднесен анализ, който ни дава друг поглед към филмовата индустрия. Не както обикновено от производството към разпространението, а обратния – от разпространението към смисъла на производството и на неговите задачи свързани с днешния зрител. Приветствам подобен опит за създаване на пълнокръвен 3D образ на днешната филмова индустрия.

Предизвикан очевидно от масираната атака на гиганти като „Нетфликс“ към жадувания от всички големи компании филмов зрител, този труд разработва темата и в исторически, и в съвременен план еднакво задълбочено и подробно. Книгата съдържа три глави, оформени като трите части на цялостния поглед към разпространението на филмовата индустрия днес. В глава 1 се прави преглед на цялата богата история на американското кино в което най-важната част от процеса като че ли не е намирането на „звезда“ или прословутата битка за сценарии, а монополизирането на разпространителския

пазар. Във 2 глава се запознаваме с днешната борба за пазара в ерата на дигитализацията- и като различни опити в сферата на изкуството, и разбира се като битка за овладяване на финансовите параметри на индустрията. В глава 3 авторът ни пуска по течението на стремителния поток на „стриймिंग индустрията“, оглавявана от „Нетфликс“- с всички неизбежни последици от това пътуване.

Основна характеристика на киното на САЩ е предварителната му обвързаност с разпространението – нещо свършено непознато при повечето европейски продукции. Именно липсата на предварително разпространение понякога се възприема като независимост- но това важи само и единствено за огромния американски пазар. Може би и за Индия, не знам! Но не и за Европа. Авторът много точно е посочил проблема с независимите в Европа. „Качествен независим филм е нещо различно от европейски авторски филм.“ „Или „догма“- филмите – те могат ли да се нарекат независими, след като всички скандинавски режисьори упорито отстояват задължението на държавата да финансира именно новото, независимо кино. Не е ли това един удобен оксиморон който играе рекламна роля в повечето случаи?!“

За тези неизкушени читатели, които таят идеалистически чувства към класическото американско кино от силния му период /30-те и 40те години на миналия век/ сигурно ще бъде странно да разберат, че най-големите средства мейджърите са хвърляли именно в овладяването на пазара. И в този смисъл появяването на „независимите“ /в кавички защото така и до края не се разбира какво точно е „независим“/ е явление, съпровождащо развитието на американското кино от гледна точка на пазара- през годините и до ден днешен. А. Донев доказва, че „независим“ можеш да бъдеш в известна степен като творец, който създава филмовото произведение. Но свършено невъзможно е да бъдеш „независим“ по отношение на публиката- в тази област понятията се размиват и остава въпросът: „Независимият жадува ли за своята публика?“. Мисля, че отговорът ясен.

Отбелязвам и поддържам тезата на автора, че ако подкрепяме „независимото кино“ като нещо ново и свежо, трябва обезателно да помним, че бившите „независими“ днес са основни играчи на филмовия пазар, налагайки своите вече поовехтели критерии на монополизираната публика. Също така трябва да припомним, поне за българските читатели, че в началото на 90-те години независимите разпространители в България си бяха чисто и просто пирати. По-късно някои от тях, по-досетливите, разбраха че ако получат легално

представителство ще станат монополисти, което е най-печелившата форма за търговия във всяка политическа форма на управление. Затова те побързаха да обявят, че вече са легални представители на големите фирми и започнаха законово да се борят с останалите дребни пирати. Цитирам: „Независимостта не винаги е белязана с блясък и позитиви.“

Към безспорните качества на текста трябва да добавим и опита в прагматичния поглед към разпространението на независимото кино да се вмести и оценка на възможностите за създаване на такова кино- от темите и сценариите до работата на режисьорите в този, нека така да го наречем, постоянно променящ се жанр. И в първа глава, в историческия преглед, и във втора глава стигайки до възможностите на днешните технологии за активна намеса в творческия процес кандидатът умело изявява онези точки на допир, които при успешно докосване могат да дадат качество в крайния продукт, готовият филм. Тук можем да говорим и за дългогодишния опит на Роджър Корман /дори и в България/, и на Менахем Голан и мн.др. Неслучайно Александър Донеv определя обекта на своето изследване като „културно-исторически и социален феномен“.

Разбирам стремежа на автора да се придържа към фокуса на труда- независимите в условията на американския филмов пазар. Но тъй като ми се иска повече да има препратки към българските условия /надявам се обещаната втора част на това изследване да излезе!/ ще отбележа, че много ясна връзка със съвременния български пазар виждам в съждението „проблематични за бизнеса във финансово отношение са не нискобюджетните, провокативни филми а средните, традиционни образци на стандартно филмово производство“ – аз мисля че и у нас в някаква степен този факт се потвърждава с опитите да се направят уж независими продукции със стандартни параметри на комерсиалното кино, които очевидно са неуспешни по същите тези причини.

Другият проблем, който трябва ясно да се дефинира когато се говори за българското производство е безсмислието от харчене на големи бюджети за маркетинг и реклама- все едно българският пазар не може да поеме такава доза пропаганда и да осребри резултата от нейната дейност. Не може американската формула 50% от бюджета, която действа в САЩ успешно, директно да се прехвърли у нас- условията са съвършено различни. В същото време не трябва да се абсолютизират някои факти от нашата „независима“ продукция, както например се споменават 300 филма, финансирани от студентите. Всъщност, ако говорим за студентите от НАТФИЗ, те понякога участват с финансиране в своите дипломни работи, но

основната част- техника, реквизит, костюми и т.н.- се осигуряват от Академията. Да не говорим за творческата помощ в работата върху сценария и кастинга, която в професионалните продукции се оценява в пари.

Ще използвам цитат от труда за да подсказва отношението към ситуацията в България /макар и не ясно заявено от автора/: „Терминът независимо кино трябва да се употребява по-скоро относно произведението само за себе си, отколкото начина по който е било финансирано“ - в този смисъл независимо кино в България не може да съществува като обособена категория, защото нямаме мейнстрийм стандарти, срещу които да се обособява естетиката на независимото кино. С други думи, за да се появи вълна от независими филми в дадена киноиндустрия първо трябва да се стабилизира устойчиво количество филми, които да носят определен естетически, художествен и обществен стандарт на изразяване.

Кандидатът уместно отбелязва, че упреците на големите играчи към т.нар. „независими“ от 90-те години че употребяват новите технологии за да улеснят пиратството и да влошат качествата на целия филмопроизводствен процес бяха точни. Мейджърите очевидно са имали за цел да премахнат конкуренцията, но по същество бяха прави. Днес положението е съвсем различно- новите технологии нито са толкова евтини, нито са по-лоши от традиционното правене на кино. Аз бях писал, че класическото кино е кино, а това което гледаме сега трябва да има друго наименование. Но, става дума не за това дали използваме филмова или дигитална камера за снимки, а за целия комплекс от технологии на използваната форма, които в единия случай раждат „Одисея на 2001“, а в другия случай- не повече от „Хари Потър“. Едното е кино, а другото- нов вид забавление.

Подробните таблични анализи на приходите на американския пазар, цитирани умело и точно в труда, ме навеждат на мисълта, че трябва да изискаме подобна информация от ИА НФЦ /това е косвена полза от този научен труд!/. За трийсет години съществуване аз не съм разбрал колко приходи е донесъл един или друг филм и как това се е отразило на неговия продуцент. С всичките условности на пазара, на държавното субсидиране, на копродуцентството като техническа помощ и т.н. Това е една от най-дълбоко скриваните тайни в България. Дори БНТ, която е длъжна да прави непрекъснато отчети не дава ясен отговор на въпроса: „Колко донесе един или друг сериал, разпространяван в над 100

страни?“ А тези отговори са много важни, ако искаме правилно да структурираме нашето производство.

В спора „да“ и „против“ „Нетфликс“ авторът категорично ни представя позитивната позиция - платформата не разрушава системата на разпространение, а я допълва като я ориентира към хора ,които традиционно не ходят на кино в киносалоните. Важно е тези хора да гледат кино, защото в противен случай за нас, производителите, това е загубена публика. Всички си спомняме как в началото на 90-те години хората масово напуснаха киносалоните за да се затворят у дома и да гледат пиратски копия на VHS, с лошо качество и лошо дублирани. Само и само за да могат да усетят домашното кино , което вече бяха преживели техните съмишленици в САЩ или Западна Европа. Това беше силен удар по филмовото разпространение. „Нетфликс“ се опитва да събере в едно публиката, която иска да гледа кино по различен начин- а колко ще продължи нейната слава никой все още не знае. Вероятно до следващото техническо изобретение. „Нетфликс“ предлага своите продукти навсякъде и по всяко време- този процес много ми прилича на навлизането на „бързото хранене“ след Втората световна война. Отначало в САЩ, а след това и по цял свят. След известно залитане по тази линия много хора разбраха, че бързото хранене и обядът на маса с бяла покривка не се изключват взаимно. Може би това ще стане и с разпространението на филми. Кой знае?!

Интересни са разсъжденията на автора в 3-та глава на труда по повод проучванията на „Нетфликс“ за вкусовете на публиката. Не мисля, че това би застрашило творческите стремежи на творците защото никой не вярва сто процента на тези изследвания. Както беше казал Дейвид Мамет: „Ако предварителните прожекции даваха гаранция за успеха на филма нямаше да има толкова много провали“. Какво ще стане в близките 10 години не е ясно. Но едно е ясно- „Нетфликс“ от бързо развиваща се, подвижна и модерна компания се превръща постепенно в гигант, борещ се за монопол в света на забавленията. Или поне впечатленията на автора от моментната снимка на пазара са такива. Интересно няма ли и „Нетфликс“ , както динозаврите, да пострада от прекомерната си алчност и липсата на „хранителни“ продукти за своята лакомия – това тепърва ще стане известно. Добре е че точно в този момент студията на д-р Александър Донев създава безкрайно интересната и богата среда за разсъждения и размишления по темата. Анализите и предвижданията всеки ще може да направи сам.

И като заключение ще кажа, че кандидатът много умело избягва конкретния отговор на въпроса „Що е то независимо кино“? И правилно! Мисля, че той съзнателно не се опитва да ни натрапи своя рамкова формула за независимото кино, защото очевидно такава формула би била погрешна в контекста на променящото се време. И затова следващото определение дава най-голяма възможност да мислим за позитивите и възможността да бъдем независими в съвременния свят на филмовата индустрия: „Свежа перспектива, новаторски дух и лична позиция! Може би това е част от формулата на независимото кино“.

Трудът „Независимите в киното. От Едисон до Нетфликс“ съдържа обемен и сериозно проучен доказателствен материал, подкрепен е от солидна библиографска и филмографска справка. Написан е на много добър литературен език, което в моите очи го прави изключително подходящ за студентите от нашите университети. Мисля че това е качество за всеки един научен труд. Споделям описаните научни приноси – както на този труд така и на научния доклад „Дигитални трансформации и българско независимо кино“ и монографията „Помощ от публиката“. Впрочем, последната вече е незаменима част от учебния материал на магистърската специалност „Мениджмънт в екранните изкуства“ в НАТФИЗ. Малкият обем на становището не ми позволява да се разгърна пространно върху всички трудове на кандидата.

Като имам предвид цялостната положителна рецензия и личните ми впечатления от кандидата, когото познавам професионално от много години, предлагам на Научния съвет на Института за изследване на изкуствата при БАН да избере д-р Александър Донеv Ангелов на академичната длъжност доцент по Кинознание, киноизкуство и телевизия (история и теория на филмовата индустрия),
8.4. Театрално и филмово изкуство.

Аз гласувам положително.

София, 16. 03.2020г

Рецензент:

Проф.д.н. Любомир Халачев